

**การรับรู้จินตภาพเมืองในสถาบันการศึกษาที่มีรูปแบบการใช้ที่ดินแบบกระชับ
: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร**

พัฒนณิน คำชิระพิทักษ์^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้สนใจการประเมินจินตภาพในสถาบันการศึกษาที่มีรูปแบบการใช้ที่ดินแบบกระชับ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ศึกษาลักษณะการใช้ที่ดิน อาคาร และความหนาแน่นการใช้ที่ดิน 2) ศึกษาและประเมินองค์ประกอบจินตภาพตามการรับรู้จินตภาพของผู้ใช้งาน 3) เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสม ตามการประเมินจินตภาพของผู้ใช้งาน โดยมี 6 ขั้นตอนการวิจัยหลัก คือ 1) ทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) สำรวจลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร องค์ประกอบจินตภาพในพื้นที่ 3) จัดทำแบบสอบถาม/วาดแผนที่เพื่อประเมินการรับรู้จินตภาพ 4) สุ่มตัวอย่างอาคาร (16อาคาร) เพื่อเป็นตัวแทนประเภทความสูง และ วิเคราะห์ค่าความหนาแน่นการใช้อาคารและที่ดิน 5) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อประเมินการรับรู้จินตภาพ 6) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่าง เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มบุคลากรในมหาวิทยาลัยและกลุ่มประชาชนทั่วไป

ผลการศึกษาพบว่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีรูปแบบการใช้ที่ดินแบบกระจุกตัว มีความหนาแน่นการใช้ที่ดินและอาคารสูง ปัญหาในการรับรู้โครงสร้างพื้นที่และการประเมินจินตภาพ พบว่าพื้นที่มีความซับซ้อน ขาดพื้นที่สีเขียว ร่มเงา และพื้นที่พักผ่อน จึงเสนอแนะให้มีการทำป้ายบอกทิศทางและพัฒนาพื้นที่เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว และ พื้นที่พักผ่อนตามตำแหน่งที่ผู้คนจดจำองค์ประกอบจินตภาพได้มากที่สุด

คำสำคัญ : การรับรู้จินตภาพเมือง การใช้ที่ดินแบบกระชับ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

*ผู้นิพนธ์หลัก e-mail: putpannee@hotmail.com

CITY IMAGE PERCEPTION IN EDUCATIONAL INSTITUTION WITH COMPACT PATTERN OF LAND USE : A CASE STUDY OF SRINAKHARINWIROT PRASARNMIT CAMPUS

Putpunnin Khamwachirapithak^{1*}

Abstract

This article aims to evaluate image perception in educational institution with compact pattern of land use. The main purposes are: 1) to study land use, building characteristics and intensity of land use 2) to study and evaluate the imaginary component perception of the users 3) to suggest developing areas based on the evaluation by users. Six steps of methodology used in this study; 1) review of concepts and theories 2) explore the land use, building characteristics and image perception 3) questionnaire design and map 4) sampling 16 buildings to represent the height and analysis of the density of buildings and land use 5) analyze all data to evaluate the image perception 6) to suggest developing areas. The samples were divided into 2 groups: the staff; and visitors of Srinakharinwirot Prasarnmit campus

The results show that Srinakharinwirot Prasarnmit campus has compact pattern of land use and a high intensity of building and land use. The image perception shows that the participants felt the land is complicated, lack of green area and leisure areas. A directional sign and develop areas to increase green areas and leisure areas at the most recognisable points are recommended to solve the problem.

Keywords : City image perception, Compact pattern of land use

¹ Assistant Professor, Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University,

*Corresponding author, e-mail: putpannee@hotmail.com

บทนำ

สถาบันการศึกษาเปรียบเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ สร้างสรรค์ เพิ่มพูนประสบการณ์ พัฒนาการทั้งความรู้ สติปัญญา ตลอดจนจริยธรรม วัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันดังชุมชนขนาดใหญ่ โดยทั่วไปสถาบันการศึกษาจะหมายรวมถึง โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ที่ประกอบไปด้วยบุคลากร นักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อศึกษาและทำงาน ค้นคว้าหาข้อมูล ใช้บริการติดต่อประสานงานต่างๆ มีการทำกิจกรรม การใช้บริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ถือเป็นพื้นที่ที่ต้องรองรับการใช้งานของผู้คนที่หลากหลายให้คุ้มค่ากับศักยภาพของพื้นที่ ยิ่งเป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานซับซ้อนรองรับหลากหลายหน้าที่ การจัดการโครงสร้างพื้นที่ การจัดการรูปแบบการใช้ที่ดินจึงมีความสำคัญ ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการใช้ที่ดิน ด้วยการจัดการดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ในหลายด้าน ได้แก่ ด้านสภาพทางกายภาพ ที่สะท้อนถึงสภาพพื้นที่ โครงสร้างการใช้งานในพื้นที่ โครงข่ายการสัญจร ด้านการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ที่ดิน เนื่องด้วยลักษณะการใช้ที่ดินแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามขนาดพื้นที่และโครงสร้างพื้นที่ที่ปรากฏ จึงเกิดลักษณะการใช้ที่ดินเป็นทั้งรูปแบบกระจายตัว (Dispersed) และ แบบกระจุกตัวหรือแบบกระชับ (Compact) โดยรูปแบบการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่เกิดขึ้น จะบ่งบอกถึงโครงสร้างการใช้ที่ดินของพื้นที่ ความมีประสิทธิภาพการใช้ที่ดินที่สะท้อนถึงลักษณะรูปแบบที่ดินและอาคารที่มีการใช้งานในพื้นที่ ความหนาแน่นของการใช้ที่ดินและอาคาร นอกจากนั้นยังมีการวิเคราะห์ด้านการประเมินจินตภาพเมืองของผู้ใช้งาน ที่จะสะท้อนได้ถึง ทิศนะ มุมมองในพื้นที่ว่ามองด้านโครงสร้างพื้นที่ การเข้าถึงพื้นที่ ความมีเอกลักษณ์ในพื้นที่ ตลอดจนปัญหา ความต้องการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเหมาะสมต่อการใช้งาน เป็นอย่างไร โดยศึกษาผ่านองค์ประกอบพื้นที่ 5 ประเภทที่ทำให้บุคคลสามารถจดจำสภาพแวดล้อมได้ตามหลักจินตภาพของเมืองที่ปรากฏในทฤษฎีของ Lynch (1960) ได้แก่ องค์ประกอบด้านเส้นทาง (Path) องค์ประกอบด้านเส้นขอบ (Edge) องค์ประกอบด้านย่าน (District) องค์ประกอบด้านศูนย์ชุมชนหรือศูนย์รวมกิจกรรม (Node) และองค์ประกอบด้านภูมิสัญลักษณ์ (Landmark)

ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่สถาบันการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสะท้อนให้เห็นโครงสร้างพื้นที่ความมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนในพื้นที่ ลักษณะรูปแบบการใช้ที่ดินที่ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการใช้งาน ให้มีความเหมาะสมและเน้นความสำคัญต่อผู้ใช้งาน จึงได้เลือกศึกษาองค์ประกอบจินตภาพผ่านสถาบันการศึกษาที่มีรูปแบบการใช้ที่ดินแบบกระจุกตัว ดังเช่นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร ที่มีข้อจำกัดด้านที่ตั้ง มีการใช้ที่ดินแบบหนาแน่นและเข้มข้น การใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยผ่านมุมมองการประเมินจินตภาพของผู้ใช้งานในพื้นที่ทั้งบุคลากร นิสิต ประชาชนทั่วไป จะสะท้อนได้ถึงการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมและเน้นความสำคัญของผู้ใช้งานในมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะการใช้ที่ดิน อาคาร และความหนาแน่นการใช้ที่ดิน
2. ศึกษาและประเมินองค์ประกอบจินตภาพตามการรับรู้จินตภาพของผู้ใช้งานในสถาบันการศึกษา
3. เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสม ตามการประเมินจินตภาพของผู้ใช้งานในสถาบันการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย เนื้อหาบทความนี้จะศึกษา 1) ลักษณะการใช้ที่ดินและลักษณะการใช้อาคาร วิเคราะห์ความหนาแน่นการใช้ที่ดินในมหาวิทยาลัยโดยพิจารณาจากการคำนวณอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน

(Floor Area Ratio : FAR) และ อัตราส่วนพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open Space Ratio : OSR) 2) ศึกษาองค์ประกอบจินตภาพในมหาวิทยาลัย ทั้ง 5 องค์ประกอบ และ วิเคราะห์ข้อมูลการรับรู้การใช้ที่ดินในมหาวิทยาลัยที่ได้จากข้อคิดเห็นของผู้ใช้งาน 3) สังเคราะห์ข้อมูลด้านการใช้ที่ดินที่ได้จากการสำรวจ การคำนวณการตอบแบบสอบถาม ร่วมกับการประเมิน 5 องค์ประกอบจินตภาพ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย บทความนี้จะศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดหลัก 2 ด้านได้แก่ 1) ทฤษฎีและแนวความคิดด้านการใช้ที่ดิน ซึ่งประกอบด้วยแนวความคิด (1) ทฤษฎีเมืองกระชับ (Compact City) เป็นแนวความคิดที่จะแก้ปัญหาให้มีการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ มีการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นหรือกระชับเมือง ให้มีการเดินทางน้อยลงและลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว สนับสนุนการใช้รถยนต์สาธารณะมุ่งเน้นการเดินทางเท้าและใช้จักรยานแทนการใช้รถยนต์ส่วนตัว (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551) เนื่องจากสภาพปัญหาเมืองที่มีการใช้ที่ดินอย่างกระจัดกระจาย ไม่มีแบบแผน ส่งผลให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม ทรัพยากรถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง และการใช้ที่ดินถูกใช้อย่างสูญเปล่าไร้ประโยชน์ ไม่มีศักยภาพ โดย Jenks and Burgess (2002) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของเมืองกระชับคือ จะมีการใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพ ย่านที่รกร้างและเสื่อมโทรมจะได้รับการฟื้นฟู มีความเข้มข้นในการใช้ที่ดินสูงเป็นแนวกระจุกตัวในพื้นที่ (Centralized) เต็มศักยภาพแนวตั้ง , การใช้ที่ดินเป็นแบบผสมผสาน การใช้พลังงานไม่สิ้นเปลือง แต่ราคาที่ดิน ที่อยู่อาศัย จะมีราคาสูงขึ้น ตามสภาพความต้องการการใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด, พื้นที่เปิดโล่งจะลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การจราจรหนาแน่น ส่งผลกระทบต่อการเดินทางเท้าและจักรยาน ที่จอดรถไม่เพียงพอเนื่องจากพื้นที่ถูกจำกัด (พุมพัฒน์ ศีตะจิตต์, 2553) นอกจากนั้นยังพิจารณาถึงแนวคิด (2) ศักยภาพรองรับ แบ่งเป็น 1) ศักยภาพการรองรับตามแนวนอน (Horizontal Potential) อาจเป็นพื้นที่เกษตร หรือ พื้นที่รกร้างว่างเปล่า หากเป็นพื้นที่ว่างเปล่าอาจเกิดการใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่ต้องการ ทำให้เกิดการรื้อ ทำลายตึก และเปลี่ยนเป็นการใช้ประโยชน์ในระยะสั้น (David, 1994) 2) ศักยภาพตามแนวตั้ง (vertical potential) คือ ความสามารถที่จะเพิ่มความหนาแน่นขึ้นในพื้นที่ จากการสร้างพื้นที่ใช้ประโยชน์รองรับในทางสูง โดยการจะสร้างได้มากหรือน้อยในทางสูงนี้ มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (Floor Area Ratio, FAR) เป็นตัวกำกับศักยภาพ ในการพิจารณาการใช้ที่ดินไม่เต็มศักยภาพ Harris and Friedman (1997) ได้มีการพิจารณาการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมและคุ้มเป็นตัวกำหนดการใช้ที่ดิน พบว่าการใช้ประโยชน์อย่างไรให้เหมาะสมกับประสิทธิภาพที่ดิน สามารถวัดได้จากศักยภาพตามแนวนอน และ ศักยภาพตามแนวตั้ง นอกจากนั้นยังมีการใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมความหนาแน่นของอาคารระดับความสูงและพื้นที่ว่างปราศจากสิ่งปกคลุม ได้แก่ อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (FAR) เป็นอัตราส่วนของพื้นที่ใช้สอยอาคารสูงสุด (รวมทุกหลัง และ ทุกชั้นในแปลงที่ดิน) เทียบกับขนาดของแปลงที่ดินนั้น อัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open Space Ratio, OSR) เป็นอัตราส่วนของพื้นที่ว่างที่ปราศจากสิ่งปกคลุมต่อพื้นที่อาคารรวมทุกชั้นในที่ดินแปลงนั้น (อภิญญารักษ์ แว่นแก้ว, 2550 และสำนักผังเมือง กทม, 2547) (2) ทฤษฎีและแนวความคิดด้านการรับรู้และการประเมินจินตภาพเมือง Kaiser, Godschalk, and Chapin (1979) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์การรับรู้ในพื้นที่ (Perception Analysis) ซึ่งจะช่วยกำหนดพฤติกรรม การเดินทาง, การเลือกที่ตั้ง โดยพิจารณาได้จาก การอ่านโครงสร้างพื้นที่ได้อย่างง่าย มีความเข้าใจพื้นที่ ความชัดเจนในพื้นที่ มีสิ่งดึงดูดให้สนใจจดจำ มีสิ่งที่สื่อความหมาย นอกจากนี้ยังสามารถใช้แนวความคิดจินตภาพเมือง โดย Lynch (1960) มาประเมินมุมมอง ปัญหาและความต้องการพัฒนาพื้นที่ได้ โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบ 5 ประเภท ที่ช่วยจดจำสภาพแวดล้อมของเมือง ได้แก่ 1. เส้นทาง (paths) เป็นช่องทางที่บุคคลใช้สัญจรไปมา เช่น ถนน คลอง 2. เส้นขอบ (edges) ใช้กำหนดขอบเขตของบริเวณ เช่น ขอบคลอง แนวตึกแถว แนวกำแพง 3.

ย่าน (districts) เป็นบริเวณ แต่ขอบของย่านไม่แบ่งแยกชัดเจน เช่น ย่านที่อยู่ 4. ศูนย์ชุมชน (nodes) หรือจุดรวมกิจกรรม เช่น บริเวณสี่แยก หรือย่าน ใช้อ้างอิงถึงได้ 5. ภูมิสัญลักษณ์ (landmarks) คือ สัญลักษณ์ที่ช่วยในการจดจำ และบ่งบอกทิศทาง สามารถใช้เป็นจุดอ้างอิงได้ เช่น อนุสาวรีย์

เครื่องมือวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร คำนวณความหนาแน่นการใช้ที่ดิน และการประเมินองค์ประกอบจินตภาพด้วยแผนภาพตำแหน่งที่ตั้งในมหาวิทยาลัย ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบุคลากรในมหาวิทยาลัย และกลุ่มประชาชนทั่วไปที่มาใช้บริการติดต่อในมหาวิทยาลัย โดยการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้จะใช้วิธีการแบ่งสัดส่วนตามการอ้างอิงกลุ่มตัวอย่างจากงานวิจัย แนวทางการพัฒนาพื้นที่จากการรับรู้จินตภาพของมหาวิทยาลัยที่มีการใช้ที่ดินแบบกระจายตัวและกระจุกตัว : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตและ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (พุทธพรณี ศีตะจิตต์, 2559) ที่กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร รวม 50 คน ส่วนขั้นตอนการวิจัยมี 6 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) สรุปลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร องค์ประกอบจินตภาพในพื้นที่ 3) จัดทำแบบสอบถาม/วาดแผนที่เพื่อประเมินการรับรู้จินตภาพ 4) สุ่มตัวอย่าง 16 อาคาร เพื่อเป็นตัวแทนแบ่งประเภทความสูง และ วิเคราะห์ค่าความหนาแน่นการใช้อาคารและที่ดิน 5) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อประเมินการรับรู้จินตภาพ 6) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่

ผลการวิจัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร ตั้งอยู่ในเขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยมี ทิศเหนือ ติดคลองแสนแสบ ทิศตะวันออก ติดซอยสวัสดิ์ ทิศตะวันตก ติดถนนอโศกมนตรี ทิศใต้ ติดซอยสวัสดิ์ และซอยสุขุมวิท 23 รวมเนื้อที่โดยประมาณ 102 ไร่

ลักษณะการใช้ที่ดิน อาคาร และความหนาแน่นการใช้ที่ดิน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นสถาบันการศึกษาที่มีเนื้อที่จำกัด สามารถเข้าถึงภายในพื้นที่มหาวิทยาลัยได้อย่างสะดวกด้วยการเดินเท้า มีการรณรงค์ไม่ให้อยนต์วิ่งไปมาภายในมหาวิทยาลัยจึงมีการก่อสร้างที่จอดรถใต้ดินที่มีทางเข้าออกได้หลายทางเพื่อรองรับรถยนต์ที่มาแต่ละประตูของมหาวิทยาลัย การสัญจรจะใช้การเดินเท้าที่สามารถเข้าถึงทุกอาคารได้อย่างสะดวก มีร่มเงาจากอาคารและต้นไม้โดยส่วนใหญ่ทั่วทั้งมหาวิทยาลัย จากการสำรวจสามารถแบ่งกลุ่มการใช้ประโยชน์ที่ดินในมหาวิทยาลัยได้ดังนี้ 1. กลุ่มพื้นที่ด้านการเรียนการสอน มีอาคารเรียนรวมและอาคารในแต่ละคณะเพียงหนึ่งหรือสองอาคาร ไม่มีขอบเขตพื้นที่แบ่งแยกสัดส่วนชัดเจนจะใช้พื้นที่ร่วมกันส่วนใหญ่ 2. กลุ่มพื้นที่ด้านบริการและอำนวยความสะดวก เป็นพื้นที่การใช้ที่ดินด้านสนับสนุนทางการศึกษา และอำนวยความสะดวกในการเรียนและงานวิชาการ 3. กลุ่มพื้นที่นันทนาการและที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่เพื่อออกกำลังกาย สร้างความผ่อนคลาย ร่วมพบปะสังสรรค์กิจกรรมต่างๆ ด้านลักษณะการใช้อาคาร จะแยกอาคารตามคณะและอาคารที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น หอประชุม อาคารที่สนับสนุนทางวิชาการและการบริการ ในการพิจารณาความสูงอาคาร สถาบันการศึกษาแห่งนี้จะสร้างอาคารที่มีศักยภาพแนวตั้งเพื่อให้ได้พื้นที่การใช้งานที่คุ้มค่ากับพื้นที่จำกัด รองรับการใช้งานที่หลากหลายและปริมาณประชากรที่มาใช้บริการ จึงเป็นอาคารสูงหลายชั้นและพื้นที่โดยรอบจะใช้งานร่วมกันโดยส่วนใหญ่ และเมื่อพิจารณาความหนาแน่นการใช้ที่ดินโดยการคำนวณค่า FAR และ OSR พบว่าค่าที่ได้สอดคล้องกับกลุ่มความสูงอาคารเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือ 1) กลุ่มอาคารเดี่ยว ที่มีจำนวนชั้น 1-5 ชั้น อาคารโรงอาหาร 2 จะมีแค่ 1 ชั้นและมี

ค่า FAR น้อยสุดคือ 0.6 ส่วนค่า FAR มากสุดคือ 2.68 เป็นอาคารหอพักเพชรในตม มีจำนวนชั้น 5 ชั้น ด้านอาคารที่มีค่า O.S.R น้อยสุดคือ อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่องฯ มีค่า 40.22 เพราะพบพื้นที่ว่างที่อยู่ในขอบเขตที่ดินจะมีเพียงด้านหน้าอาคารเท่านั้น และมีการใช้งานพื้นที่ร่วมกับอาคารใกล้เคียง ส่วนอาคารที่มีค่า O.S.R มากสุดคือ หอประชุม มีค่า 62.30 เพราะรอบอาคารจะมีพื้นที่เปิดโล่งทั้งสองข้างมากพอสมควรเพื่อรองรับจำนวนคนและกิจกรรมในหอประชุม 2) อาคารสูงปานกลาง มีจำนวนชั้น 6-10 ชั้น พบว่า อาคารพรีคลินิก ซึ่งเป็นอาคาร 8 ชั้น จะมีค่า FAR น้อยสุดคือ 3.54 และเป็นอาคารที่มีค่า O.S.R มากสุดเช่นกัน ส่วนค่า FAR มากสุดคือ คณะศึกษาศาสตร์ มีค่า FAR คือ 5.31 เป็นอาคาร 9 ชั้น ด้านอาคารที่มีค่า O.S.R น้อยสุดคือ คณะมนุษยศาสตร์ 3) กลุ่มอาคารสูง มีจำนวนชั้น 11-22 ชั้น โดยอาคารที่มีค่า FAR น้อยสุดคือ 5.79 เป็นอาคารวิทยาลัยนานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน มีจำนวน 11 ชั้น ส่วนอาคารที่มี FAR มากสุดคือ 14.26 คืออาคารนวัตกรรม: ศ.ดร.สาโรช บัวศรี ที่มีจำนวนถึง 22 ชั้น และเป็นอาคารที่มีค่า O.S.R น้อยสุดเช่นกัน คือ 35.19 ส่วนอาคารที่มีค่า O.S.R มากสุดคือ วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มีค่า 64.22 (ดังภาพที่ 1 อาคารที่เป็นตัวแทนและ ตารางที่ 1 แสดงค่าความหนาแน่น)

การประเมินองค์ประกอบจินตภาพ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พบว่า เป็นบุคลากรในมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 76.0) และเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 64) อายุช่วง 18-25 ปี (ร้อยละ 68) จบปริญญาตรี (ร้อยละ 52) เห็นว่าด้านการใช้ที่ดินในมหาวิทยาลัยมีการใช้งานอย่างเต็มประสิทธิภาพ (ร้อยละ 78) ด้วยขนาดพื้นที่ในมหาวิทยาลัยที่มีจำกัด มีความหนาแน่นสูง แต่รู้สึกไม่แออัด (ร้อยละ 54) การเดินทางในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เดินทางด้วยการเดินเท้า (ร้อยละ 40) ส่วนเรื่องที่จอดรถ ส่วนใหญ่เห็นว่าที่จอดรถไม่เพียงพอแต่มีระบบจัดการที่เหมาะสม (ร้อยละ 44) ความรู้สึกว่ามีพื้นที่สีเขียวแต่ยังมีน้อยอยู่ (ร้อยละ 38) และคิดว่าสวนหย่อมที่นั่งเล่นยังมีจำนวนน้อย (ร้อยละ 42) ด้านการรับรู้องค์ประกอบจินตภาพส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกว่าจะเข้ามาในพื้นที่จะไม่หลง แต่พื้นที่ซับซ้อน จดจำยาก ไม่มีจุดสังเกต เป็นเพราะขาดป้ายที่ชัดเจนและรูปแบบการใช้ที่ดิน

ภาพที่ 1 อาคารที่เป็นตัวแทนพิจารณาความหนาแน่น
ที่มา : ผู้วิจัย

ส่วนการประเมินองค์ประกอบด้านเส้นทาง พบว่า ส่วนใหญ่จดจำทางเดินออกถนนสุขุมวิท 23 ทางออกตรงคลองแสนแสบ และทางออกลาน SWUNIPLEX มากที่สุด ด้านองค์ประกอบด้านเส้นขอบ ส่วนใหญ่จะนึกถึง ป้ายมหาวิทยาลัยตรงทางออกประตูโศก และแนวคลองแสนแสบ ด้านองค์ประกอบด้านย่าน ส่วนใหญ่จะจดจำย่านตลาดนัดนานาชาติ ตรงลาน SWUNIPLEX อยู่ทางออกถนนโศก มากที่สุด ด้านจุดรวมกิจกรรม ส่วนใหญ่จะคุ้นเคยที่ลานเล่นล้อ ลานSWUNIPLEX และลานเทาแดง ด้านองค์ประกอบด้านภูมิสัญลักษณ์ ส่วนใหญ่จดจำ อนุสาวรีย์ มล.ปิ่น มาลากุล สนามฟุตบอล ลานSWUNIPLEX

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการคำนวณค่าความหนาแน่น FAR และ OSR ของตัวแทนอาคารในพื้นที่

ประเภทอาคาร	ชื่ออาคาร	พื้นที่ดิน (sq km)	พื้นที่อาคาร (sq km)	จำนวนชั้น	FAR	อัตราส่วนของที่ว่าง	OSR
เตี้ย	โรงอาหาร 2	0.00208835	0.00124426	1	0.60	0.00084409	40.42
เตี้ย	หอประชุม	0.0036947	0.00139277	2	0.75	0.00230193	62.30
เตี้ย	อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่อง	0.0045155	0.00269956	2	1.20	0.00181594	40.22
เตี้ย	สำนักทดสอบการ ศึกษาและจิตวิทยา	0.00185462	0.00096869	4	2.09	0.00088593	47.77
เตี้ย	หอพักเพชรในตม	0.00121117	0.00065006	5	2.68	0.00056111	46.33
ปานกลาง	คณะมนุษยศาสตร์	0.00178982	0.00130692	6	4.38	0.00048290	26.98
ปานกลาง	สำนักหอสมุดกลาง	0.00327904	0.00168778	7	3.60	0.00159126	48.53
ปานกลาง	อาคารพรีคลินิก	0.0034459	0.00152533	8	3.54	0.00192057	55.73
ปานกลาง	คณะสังคมศาสตร์	0.00134977	0.00071237	9	4.75	0.00063740	47.22
ปานกลาง	คณะศึกษาศาสตร์	0.00171834	0.0010138	9	5.31	0.00070454	41.00
ปานกลาง	คณะวิทยาศาสตร์	0.00403317	0.00206851	10	5.13	0.00196466	48.71

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการคำนวณค่าความหนาแน่น FAR และ OSR ของตัวแทนอาคารในพื้นที่

ประเภทอาคาร	ชื่ออาคาร	พื้นที่ดิน (sq km)	พื้นที่อาคาร (sq km)	จำนวนชั้น	FAR	อัตราส่วนของที่ว่าง	OSR
สูง	วิทยาลัยนานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน	0.0020028	0.00105358	11	5.79	0.00094922	47.39
	อาคารเรียนรวม						
	หลวงสวัสดิสาร ศาสตรปทุธิ	0.00280418	0.00155169	13	7.19	0.00125249	44.67
สูง	ศิลปกรรมศาสตร์	0.0026312	0.00143541	14	7.64	0.00119579	45.45
สูง	วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม	0.00316054	0.00113085	17	6.08	0.00202969	64.22
	อาคารนวัตกรรม:						
สูง	ศ.ดร.สาโรช บัวศรี	0.00317383	0.00205703	22	14.26	0.00111680	35.19

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร มีลักษณะการใช้ที่ดิน อาคาร และความหนาแน่นการใช้ที่ดิน เป็นไปตามแนวคิดและทฤษฎีของการใช้ที่ดินเมืองกระชับ ที่มีการใช้งานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ด้วยขนาดพื้นที่จำกัด การใช้ที่ดินมีความหนาแน่นสูง (สนับสนุนข้อมูลด้วยค่า FAR และ OSR) มีการกระจุกตัว ใช้งานเต็มศักยภาพแนวตั้ง ลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว มุ่งเน้นการเดินเท้าและใช้จักรยานแทน (Jenks and Burgess, 2002) แต่การอยู่อาศัยไม่มีความอัดอัด ในพื้นที่จะมีพื้นที่สีเขียวอยู่ตามทางเดิน มีการจัดวางเก้าอี้ให้ร่มเงาไม่เพิ่มแต่ผู้ใช้งานส่วนใหญ่ยังเห็นว่ามีจำนวนน้อยอยู่ ด้านการรับรู้โครงสร้างในพื้นที่ เนื่องจากข้อจำกัดทางพื้นที่ที่ต้องใช้งานอย่างคุ้มค่า ใช้ที่ดินอย่างเข้มข้น ผู้มาใหม่เมื่อเข้ามาในพื้นที่จึงรู้สึกว่พื้นที่มีความซับซ้อน จดจำยาก ไม่มีจุดสังเกต สอดคล้องตามแนวคิดของ Kaiser, Godschalk, and Chapin (1979) ด้านการประเมินองค์ประกอบจินตภาพ พบว่า ทั้งเส้นทางและเส้นขอบกลุ่มตัวอย่างจะจดจำได้เนื่องจากเป็นเส้นทางคมนาคมเป็นหลัก ได้แก่ ทางเข้า ออกถนนสุขุมวิท 23 และคลองแสนแสบที่มีท่าเรือโดยสาร องค์ประกอบด้านย่าน ส่วนใหญ่จะจดจำย่านตลาดนัดนานาชาติที่จัดตรงลาน SWUNIPLEX เป็นแหล่งขายของที่มีชื่อเสียง ดึงดูดผู้ซื้อทั้งคนในพื้นที่และประชาชนชาวไทยและต่างชาติด้านนอก ที่มาอยู่อาศัยและทำงานโดยรอบ ด้านจุดรวมกิจกรรม จะนึกถึงลานเล่นล้อ โดยเฉพาะวัย 18-25 ปี จะมีกิจกรรมสร้างสรรค์และมีร้านค้าให้บริการรองรับการทำกิจกรรมในบริเวณนี้ ด้านองค์ประกอบภูมิสัญลักษณ์ จะแบ่งการจดจำได้ 2 ประเภทอย่างชัดเจน คือ ภูมิสัญลักษณ์ที่มีความหมายต่อจิตใจ มีการแสดงความรัก สักการะของบุคลากรในพื้นที่ ได้แก่ อนุสาวรีย์ มล.ปิ่น มาลากุล ที่มีการกราบไหว้ นวดอกไม้มาสักการะเป็นประจำ ส่วนภูมิสัญลักษณ์ที่มีความโดดเด่น ชัดเจน และมีการใช้งานเป็นประจำในพื้นที่คือ สนามฟุตบอล โดยเฉพาะวัย 18-25 ปี ที่มีการจดจำมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เห็นควรต้องมีการพัฒนาทั้งด้านการรับรู้โครงสร้างในพื้นที่และรูปแบบการใช้ที่ดิน โดยข้อเสนอแนะนี้จะนำมาสังเคราะห์กับองค์ประกอบจินตภาพที่ประเมินได้ ดังภาพที่ 2, 3

ภาพที่ 2 ปรับพื้นที่ในองค์ประกอบด้านเส้นขอบที่จดจำได้
ที่มา : ผู้วิจัย

จากปัญหาการรับรู้โครงสร้างเมื่อเข้ามาในพื้นที่รู้สึกวุ่นวายพื้นที่ซบซ้อน จัดจายยาก จึงเสนอให้มีการเพิ่มป้ายบอกทิศทางทั้งเข้า และ ออกจากมหาวิทยาลัย โดยเลือกแบ่งสี่ป้ายทิศทางเพื่อการจดจำง่ายและตั้งตามตำแหน่งผลจากการประเมินจินตภาพด้านเส้นทาง คือ ซอยสุขุมวิท 23 และ 21 ส่วนภาพที่ 3 การรับรู้ปัญหาขาดร่มเงาไม้ พื้นที่สีเขียวและที่นั่งพักผ่อน จึงเสนอให้เพิ่มพื้นที่สีเขียว ที่นั่งพักผ่อนมีร่มเงาไม้ ที่ ลาน SWUNIPLEX เป็นตำแหน่งองค์ประกอบจินตภาพด้านย่านที่ผู้คนจดจำได้มากที่สุด โดยจัดพื้นที่ไม่กีดขวางการจัดลานตลาดนัด

ภาพที่ 3 ปรับพื้นที่ในองค์ประกอบด้านย่านที่จดจำได้
ที่มา : ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่สามารถพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมตามมุมมองทัศนะ และความต้องการของผู้ใช้งานในสถาบันการศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยแห่งนี้้อย่างแท้จริง โดยข้อจำกัดและอุปสรรคที่อาจทำให้ผลการศึกษามีความคลาดเคลื่อนจะเป็นเรื่องเวลาและความเข้าใจในแผนที่ภายในมหาวิทยาลัย เพราะการตอบคำถามของกลุ่มตัวอย่างเป็นการประเมินจินตภาพที่ต้องมีการลงตำแหน่งจุดต่างๆ ในแผนที่ จึงขึ้นกับการรับรู้ และทักษะในการอ่านภาพแผนที่ว่าเข้าใจและชัดเจนเพียงใดภายในระยะเวลาที่จำกัดในการทำวิจัยครั้งต่อไปจึงควรระวังและปรับปรุงวิธีการประเมินจินตภาพให้สื่อสารเข้าใจภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัย ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยประเภททุนวิจัยทั่วไป จากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2556

เอกสารอ้างอิง

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2551). **โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและแผนป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัด จังหวัดสระแก้ว. จังหวัดมหาสารคาม.**
- พุ่มพรณี ศีตะจิตต์. (2553). เอกสารคำสอนวิชา ผม. 243 แบบจำลองการใช้ประโยชน์ที่ดิน: เมืองและการพัฒนาที่ดิน. ปทุมธานี: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พุ่มพรณี ศีตะจิตต์. (2559). แนวทางการพัฒนาพื้นที่จากการรับรู้จินตภาพของมหาวิทยาลัยที่มีการใช้ที่ดินแบบกระจายตัวและกระจุกตัว: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ปทุมธานี: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. (2547). **โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร**
- อภิญาณ์รักษ์ แวนแก้ว. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินไม่เต็มศักยภาพในเขตเมืองชั้นใน พิจารณาจากข้อกำหนดอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อที่ดิน กรณีศึกษา ย่านสีลม กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์การผังเมืองบัณฑิต การผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- David Adams. (1994). **Urban Planning and the development Process.** London: UCL Press..
- Harris, J. C., Friedman, J. P. (1997). **Real Estate Handbook.** 4th ed. New York: Barron's Educational Series. Inc..
- Jenks, M., & Burgess, R. (2002). **Compact Cities: Sustainable Urban Forms for Developing Countries.** London: Spon Press.
- Kaiser, E. J., Godschalk, D. R., & Chapin, F. S. (1979). **Urban land use planning.** 4th ed. Illinois: University of Illinois Press.
- Lynch, K. (1960). **The Image of the city.** Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Yamane, T. (1973). **Statistic: An Introductory Analysis.** 3rd Edition. New York: Harper and Row.